

Glazbeni život novogradiškog kraja

Tkalčec, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:163998>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli

JOSIP TKALČEC

GLAZBENI ŽIVOT NOVOGRADIŠKOG KRAJA
DIRIGENTI NOVOGRADIŠKOG KRAJA
Završni rad

Pula, rujan, 2018.

**Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli**

JOSIP TKALČEC

GLAZBENI ŽIVOT NOVOGRADIŠKOG KRAJA

Završni rad

JMBAG: 0303047892, redoviti student

Studijski smjer: Glazbena pedagogija

Predmet: Dirigiranje

Umjetničko područje

Umjetničko polje: Glazbena umjetnost

Umjetnička grana: Reprodukcijska glazba

Mentor: doc. art. Domeniko Briški

Pula, rujna, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Josip Tkalčec, kandidat za prvostupnika Glazbene pedagogije ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

Izjava o korištenju autorskog djela

Ja, Josip Tkalčec dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Glazbeni život Novogradiškog kraja“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

ZAHVALA

Zahvala gradskom muzeju iz Nove gradiške na ustupljenim informacijama, osobito zahvaljujem višoj savjetnici Vesni Kolić-Kličić i ravnateljici muzeja Mariji Mihaljević.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. O NOVOGRADIŠKOM KRAJU	2
3. GLAZBA U NOVOGRADIŠKOM KRAJU.....	9
3.1. Tradicijska glazba	10
4. GLAZBENE UDRUGE	11
5. DIRIGENTI NOVOGRADIŠKOG KRAJA.....	16
6. INSTRUMENTI NOVOGRADIŠKOG KRAJA	21
6.1. Tamburaški sastavi	23
6.2. Puhачki instrumenti.....	24
7. GLAZBENICI NOVOGRADIŠKOG KRAJA IZVAN GRANE DIRIGIRANJA	24
8. ZAKLJUČAK	27
9. Literatura.....	28
10. Izvori	29
11. Prilozi.....	29
12. Sažetak.....	30
13. Summary	31

1. UVOD

U početnom poglavlju krenut ćemo od geografske odrednice kraja te ćemo proučiti razvoj društva, kulture i socijalnih prilika kroz povijest. Također ćemo spomenuti naselja koja prema svojim arheološkim ostacima potvrđuju da je na ovom području odavno boravio čovjek. Iz bliže prošlosti spomenuti ćemo nastanak grada Nove Gradiške te život ljudi u njemu i okolici. Ovdje ćemo govoriti i o važnim događajima vezanim za grad te ćemo spomenuti razne udruge koje su osnivane u okviru određenog razdoblja.

Nastanak vojne glazbe u tadašnjoj Gradiškoj pukovnici te razvoj tradicijske glazbe koja je svojim razvojem karakteristična za novogradiški kraj i ostatak Slavonije objasniti ćemo u poglavlju „Glazba u novogradiškom kraju“. Tu ćemo prikazati i stilske načine izvođenja glazbe. U nastavku smo odlučili pažnju posvetiti glazbenim udrugama koje se osnivaju tek krajem 19. stoljeća. Ovdje je prikazan rad raznih udruga koje su djelovale u novogradiškom kraju, a neke od njih svoj rad nastavljaju i danas.

U radu ćemo prezentirati dirigente koji su vezani za novogradiški kraj ili tako što su tamo rođeni i djelovali ili tako što su tamo djelovali u jednom periodu svog života. Ovdje ćemo primijetiti da su neki od zborovođa radili i kao glazbeni pedagozi, učitelji, kompozitori, a neki su se bavili i neglazbenim zanimanjima poput medicine ili prava. Slijedeće na što ćemo obratiti pozornost je instrumentarij Novogradiškoga kraja gdje se osvrćemo na prisutnost određenih instrumenata među narodom i glazbenim društvima. Od instrumenata smo najviše istaknuli tamburu koja je prihvaćena kao tradicijski instrument. Tu smo pokazali njezin razvojni put kao i skladatelje koji su pisali za tamburaške sastave. Zadnje poglavlje odlučili smo posvetiti glazbenicima iz novogradiškog kraja čije je djelovanje izvan grane dirigiranja. Ovdje upoznajemo osobe poput Josipa Freudenreicha koji je bio među zaslužnima za osnivanje HNK u Zagrebu, estradne umjetnike, kompozitore, učitelje glazbe koji su djelovanjem ili rođenjem vezani za Novu Gradišku i novogradiški kraj.

2. O NOVOGRADIŠKOM KRAJU

Novogradiški kraj¹ koji ćemo u ovom radu obraditi obuhvaća područje između Psunja i Babje Gore na sjeveru i rijeke Save na jugu u zapadnom dijelu Slavonije. Područje je bilo naseljavano gotovo kroz sva prapovijesna razdoblja zbog povoljnog geografskog položaja. Spomenuto područje obiluje iznimno bogatom plodnom zemljom i vodom što je glavni preduvjet za život.

Slika 1 Novogradiški kraj

Najstariji tragovi ljudske povijesti na ovom području datiraju još iz paleolitika (starijeg kamenog doba). Arheološki nalazi koji potkrepljuju navedene tvrdnje nalaze se u Srednjem Lipovcu u slojevima polu-pećine Kamenike koja pripada razdoblju gornjeg paleolitika (40 000 – 8000 god. pr. Kr). Kontinentalna Hrvatska je u razdoblju od 6. do 5. tisućljeća pr. Kr. obilježena kulturama neolitika, mlađeg kamenog doba. Stanovnici tog doba bave se ratarstvom i grade nastambe na blagim uzvisinama u neposrednoj blizini rijeka i rječica koje su bile najvažniji pravci tadašnjih komunikacija. Dvije kulture iz tog razdoblja, starčevačka i sopotska ostavljaju trag u novogradiškom kraju. U Cerničkoj Šagovini otkriveni su dijelovi stambenih objekata i obilje keramičkih ulomaka

¹ Vidi: <https://www.google.com/maps/place/Brodsko-posavska+%C5%BEupanija/@45.1724553,17.2838965,10.37z/data=!4m5!3m4!1s0x475d96319de16753:0x300ad50862bb4d0!8m2!3d45.2637951!4d17.3264562> (19. 6. 2018.)

različitih posuda koji nam daju jasniji uvid u kulturu življenja tadašnjih stanovnika. Starčevačku kulturu zamjenjuje sopotska koja je na ovom području zastupljena u dva naselja. Jedno je podignuto na brdu Slavča između Nove Gradiške i Cernika, a tragovi drugog naselja uočavaju se u Ravnjašu na području Nove Kapele.

Slika 2. Nalaz in situ keramička zdjela - M. Mihaljević

Slika 3. Pogled na nalazište Slavča – Nova Gradiška sa SI (Foto Tomislav Vuk)

Slika 4. Slavča- Nova Gradiška - ulomak zdjele sa životinjskom protomom

Propast neolitičkih kultura uslijedila je sredinom četvrtog tisućljeća pr. Kr. prodorom stočarskih grupacija iz euroazijskoga prostora. Arheološka istraživanja na Slavči dokazuju da je Novogradiško područje bilo naseljeno nosiocima kostolačke i vučedolske kulture za vrijeme bakrenog doba. Nosioci kostolačke kulture bili su prepoznatljivi po keramici, koja se odlikuje osebujnošću oblika i kvalitetom izrade. Stil je bio zasnovan na kontrastu bijelog ornamenta na crnoj blistavoj površini koji je baštinita i do savršenstva dovela vučedolska kultura. Glavno zanimanje vučedolske kulture je obrada metala koju su podignuli na vrlo zavidnu razinu.

Sukobi oko rudnih ležišta dovode do jačanja proizvodnje oružja i razvijanja do tada najčvršće legure s kojom ulaze u novo doba zvano Brončano doba. Izrada oružja, oruđa, nakita, trgovina i razmjena sirovina i gotovih proizvoda bile su aktivnosti koje su

u život uvodile mnoge promjene. Na novogradiškom području pronađen je brončani mač u selu Dolina uz korito rijeke Save. U kasno brončano doba zabilježena je kultura sa žarama čije su grupe naselja bile kod današnjih naselja Gređani, Mačkovac, Dolina i drugih.

Arheološke iskopine grobova ukazuju na pokapanje pokojnikova pepela u urnu uz hranu i raznovrsne predmete za zagrobni život. Više predmeta za svakodnevnu uporabu poput raznog oruđa, oružja, nakita, ukrasnih predmeta, nošnji nađeno je u ostavama. Slijedi željezno doba što kazuje na obradu kovine željeza koje zahtjeva dužu i znatno težu proizvodnju od bronce. Između 5. i tijekom 4. st. pr. Kr. Kelti naseljavaju gotovo čitavu Europu pa tako i novogradiški kraj što dokazuje luksuzno izrađena keltska kaciga nađena u Donjem Varošu.

U posljednjem pretpovijesnom razdoblju koje nazivamo mlađe željezno doba Kelti daju snažan pečat u području obrade drveta, metala, stakla i keramike kao i u razvoju novčarstva. (Balen-Letunić, 1998.)

Nakon rimskog osvajanja novogradiški kraj pripada rimskoj provinciji Panoniji.

Prve zapise o stanovništvu dao je rimski zemljopisac Strabon u svojoj knjizi „Geografija“. Nabrojao je panonska plemena od kojih su ovdje spomenuta samo neka: Breuci, Amantimi, Sirmijci... U knjizi „Šokadija i Šokci: Podrijetlo i naseljavanje“ piše da su tadašnji Panoni poznavali od muzičkih instrumenata liru, diple, i razne vrste drvenih svirala. Također se spominje da su Panoni bili vješti u rudarstvu, metalurgiji te kiparstvu i graditeljstvu visoko umjetničkih vrijednosti. Nekolicina Panona u rimskoj državi stekla je izuzetno visoke časti sve do carskog položaja. (Sekulić, 2007.)

Rimska nalazišta u novogradiškom kraju smještena su kod sela: Baćindol gdje je nađena reljefna ploča, Bodegraj s nađenim velikim zgradama i rimskim božanstvom, Podvrško sa žrtvenikom od poroznog vapnenca, Zapolje, te Benkovac i Cage s pronađenim ladanjskim vilama i podnim mozaicima. (Valentić, 2010.)

U novogradiškom kraju provedena su istraživanja na ostacima utvrda koje datiraju iz srednjeg vijeka. Utvrde su bile smještene na važnim relacijama iz sjeverne Bosne do Požege i Pakraca koji su bili važna središta u srednjem vijeku. Gradnju utvrda omogućavale su plemićke obitelji, a turskom prijetnjom Beču počinje izgradnja više obrambenih utvrda koje su se smjestile na trgovačkim i komunikacijskim pravcima prema ostalim utverdama. Srednjovjekovne utvrde su građene na istim lokalitetima kao i neka rimska naselja. Neka današnja naselja u novogradiškom kraju smještena su u

blizini srednjovjekovnih utvrda, a to su: Bijela stijena-Feyrkw castrum (14.-16. st.), Bobare-Rašaška, Cage-Ljesnica, Gornji Bogičevci-Gradina, Bačindol-Gračanica (12./13.-16.st.) Podvrško, Stara Gradiška, Cernička Šagovina-Šag, Tisovac, Cernik-Dvorac Cernik (14.-16.st.) i Prvča-Dabrenac koja je danas u sastavu grada Nove Gradiške. Pored utvrda pronađeni su ulomci keramike, opeke i klesanog kamena. Turskim osvajanjem 1536. nastupa iseljavanje stanovništva pri čemu su mnoge utvrde pripale pod osmanlijsku vojsku.²

Slika 6 Gračanica

Slika 5 Dvorac Cernik

Slika 7 Bijela stijena

² (<https://darkoantolkovic.wordpress.com/2016/01/18/kasnosrednjovjekovne-utvrde-novogradiskog-i-pozeskog-kraja/> 19. 6. 2018.)

U kasnom srednjem vijeku (predtursko doba) novogradiško područje bilo je u sastavu Požeške županije, a tek manji dio pripadao je župi Svetačje. Crkvenu nadležnost nad novogradiškim područjem imao je Požeški arhiđakonat sa sjedištem u Pečuhu. Izvor iz sredine 13. stoljeća navodi Crkvu Svetog Luke u Lipovcu kao važan spomenik gotičkog stila koji je vremenom poprimio odlike baroka. Ta crkva je uz još nekoliko očuvanih sakralnih građevina od iznimnog značenja za ovo područje. (Mihaljević, 2004.)

Od sredine 16. sto i narednih 150 godina novogradiški kraj se nalazi u sastavu Cerničkog sandžaka odnosno Bosanskog pašaluka. Cernički sandžak u to vrijeme naseljavaju muslimanski vojnici, starosjedilačko rimokatoličko i vlaško stanovništvo. (Lešić, 2014.) U razdoblju između 1568. i 1881. godine Slavonija se dijeli na Bansku Hrvatsku i Vojnu krajinu. Prve migracije stanovništva van Cerničkog sandžaka u Križevačku krajinu, zato što nije bila pod Turcima, zabilježene su 1602. godine. Nakon rata započetog 1683. godine pohodom velikog vezira Kara Mustafe na Beč, u Sremskim Karlovcima potpisan je „Karlovački mir“ 1699. između predstavnika Svete lige i Osmanskog carstva, te je time oslobođena cijela Slavonija i završen Bečki rat. (Karakashić, 1997.)

Za vrijeme Bečkog rata Slavonija je izgubila 80% svog stanovništva. Tijekom ratnih godina bila je podvrgnuta stalnim seobama. O sastavu stanovništva pred Bečki rat Ive Mažuran daje popis mjesta koja dijeli na ona gdje su živjeli muslimani, katolici starosjedoci i pravoslavni Vlasi. „Što se tiče Cerničkog sandžaka stalne vojne posade činili su muslimani koji su naseljavali Cernik, Dobru Kuću, Badljevinu, Podborje, Sirač, Pakrac, Bobare, Čaklovac, Bijelu Stijenu, Gradišku, Jasenovac, Lipovljane i Kraljevu Veliku. Starosjedilačko stanovništvo opstalo je u Badljevini, Cerniku, Baćin-Dolu, Šagovini, Adžamovcima, Crnogovcima, Vrbju, Siču, Sičici, Prvci, Gornjim Bogičevcima, Skenderovcima, Donjem Rajiću, Roždaniku, Borovcu, Jazavici, Voćarici, Novskoj i Derezi. Kako su mjesta oko Sirača, Podborja, Pakraca i Cernika bila naseljena vlaškim stanovništvom, taj dio Slavonije nazivao se Mala Vlaška.“ (Lešić, 2014.)

Muslimansko stanovništvo napustilo je Slavoniju tijekom Bečkog rata, a na to područje naselili su se Hrvati (Šokci) i Srbi (Vlasi) iz Bosne. (Sekulić, 2007.) Šokci sa sobom donose tamburu, svoj način života i kulturu, različitu od slavonskih Hrvata koji su pojavom turske opasnosti i okupacije većina izbjegla u Italiju, Sloveniju, Austriju i drugdje.

Godine 1747. preustrojena je vojna krajina i uspostavljena Slavonska krajina u kojoj su tri pješačke regimente (pukovnije): Gradiška, Brodska i Petrovaradinska. Naredne je godine uspostavljen Friedrichsdorf kao glavno zapovjedno mjesto pukovnije koje je preseljeno iz Stare Gradiške (Gradiške). Friedrichsdorf 1750. godine mijenja naziv u Nova Gradiška. Od tada je sav dio Gradiške pukovnije, zapadni dio Slavonske vojne krajine, od Lipovljana na zapadu do Sabinja na istoku, od sjevera s Požeškom županijom do Save na jugu, pod upravom Nove Gradiške (Novogradiški kraj). (Lalić, 2014.)

Pedesete godine 18. stoljeća su značajne za razvijanje vojne glazbe, pa tako od 1752. u gradišku pukovniju dolaze vojni glazbenici, a 1772. gradiška pukovnija dobiva kapelnika vojne glazbe. (Ilić-Oriovčanin, 1874.)

Godine 1848. u N. Gradiški dolazi do narodnog pokreta koji daje punu podršku nastojanjima bana Josipa Jelačića i Hrvatskog sabora u „ratu“ s Mađarima da se vojna Hrvatska pripoji civilnoj. Pokret u gradu i pukovniji je pokušao suzbiti general Ivan Hrabowski, a narodnjaci u znak protesta pale slike mađarskih ministara. Vojna krajina konačno je ukinuta 1873., a 15. travnja 1881. sjedinjena je s Banskom Hrvatskom. Tako je Nova Gradiška pripala pod Požešku županiju. Nadalje, godine 1881. nakon sjedinjenja Vojne krajine s civilnom Hrvatskom jača nacionalni duh i politička borba s ugarskim i germanskim nasrtajima na Slavoniju. Kao odraz na ove političke situacije osniva se Narodna čitaonica i knjižnica u N. Gradiški, prva u vojnoj krajini. Dvije godine nakon sjedinjenja (1883.) s civilnom Hrvatskom, 15. kolovoza Novogradišćani zbacuju novopostavljene dvojezične grbove ispisane na hrvatskom i mađarskom jeziku. Tri dana poslije tog incidenta, na sam rođendan cara Franje Josipa građani uz pomoć vatrogasaca zbacuju državni grb s porezne ustanove te mađarsku nacionalnu zastavu koju su uz poklike rastrgali. U to doba osnivaju se hrvatska društva: DVD (1871.), HPD „Graničar“ (1886.), Društvo za poljepšanje mjesta (1892.), HPD „Tomislav“ u Cerniku (1905.), Hrvatski sokol (1906.) i ostala.

U razdoblju između dva rata taj kraj kao i ostatak Hrvatske bio je sastavni dio kraljevine SHS. U Novoj Gradiški osnivaju se kako hrvatska tako i srpska društvena i kulturna udruženja, a neka od njih su: „Hrvatsko gospojinsko društvo“, „Dobrotvorna zadruga Srpkinja“, Srpsko pjevačko društvo „Zora“, „Društvo za podupiranje školske mladeži“, „Hrvatski junak“, Planinarsko društvo „Strmac“. Sva ova društva, posebice osnivanjem Gimnazije 1919. daju poticaj društvenom razvoju grada te su na određeni način odraz političke situacije u gradu i okolici. Značajan udio u životu grada Nove Gradiške imao

je „Hrvatski dom“ s ulogom stjecišta i koordinatora kulturnih zbivanja u gradu. U Novoj Gradiški održavaju se brojne zabave i krabuljni plesovi te izbori najljepših djevojaka. 1928. zabilježena je najraskošnija pokladna zabava tog vremena pod nazivom „Čarobna noć prošlosti“ održana u hotelu Grand.

Vlast SHS uz lokalnu Srpsku demokratsku stranku sve više brani i onemogućuje rad hrvatskim kulturnim udrugama te 1931. bivaju ukinuta zbog navodnog prelaženja djelokruga rada određenog pravilima. Za vrijeme zabrane hrvatskih udruga pa tako i HPD-a „Graničar“ manjak glazbenog života u kraju upotpunjavali su HPD „Tomislav“ iz Cernika i HKD „Napredak“ iz Nove Gradiške i Okučana. Unatoč zabranama za vrijeme SHS, društveni život između dva svjetska rata u Novoj Gradiški išao je ukorak s vremenom što možemo vidjeti iz toga da se tada otvara kino i da se snima prvi dokumentarni film o Gimnaziji. (Đurić, 1998.)

Godine 1941. dolazi do vojnog napada Njemačke i Italije na kraljevinu Jugoslaviju te njemačka vojska zaposjeda novogradišku gimnaziju što je rezultiralo gubljenjem podataka iz toga doba, a tiče se rada raznovrsnih udruga. (Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić, 1996.). Tada je Nova Gradiška sjedište velike župe Livac-Zapolje u čijem su sastavu bili kotari: Nova Gradiška, Požega, Novska, Daruvar, Pakrac, Kostajnica i Prijedor, a broj stanovnika koji je brojala je 441 087. U socijalističkoj Jugoslaviji jača gospodarski napredak i razvitak industrije od kojih se najviše razvija metalna, drvna, tekstilna i elektronička industrija. (Valentić, 2004.) Uprava odbora HPD „Graničar“ izglasala je tijekom 1946. godine da će održati proslavu 60-te obljetnice društva. Proslava se odvila 4.8.1946. u vrtu i prostorijama „Hrvatskog doma“ uz nazočnost zbora iz Zagreba, Požege, Slavenskog i Bosanskog Broda te zbora iz Donje Stubice. Do prestanka rada Hrvatskog doma dolazi 1947. godine, a već 1949. zabranjen je rad HPD-u „Graničar“. Poslije novih zabrana ponovno glazbenu sliku upotpunjuje HPD „Tomislav“ iz Cernika. Uz ovaj zbor nastupao je i pjevački zbor novogradiške gimnazije. (Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić, 1996.) U Novoj Gradiški 19. travnja 1952. godine je premijerno izvedena opereta Radovana Gobeca: „Planinska ruža“. Za grad je izvedba bila veliki kulturni događaj, a izvodili su je novogradiški gimnazijalci među kojima se najviše istaknula Mirka Klarić u glavnoj ulozi, a kasnije je postala operna primadona Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Dirigent i redatelj operete bio je Stane Grilj, a kritika je prvu izvedbu operete u gradu ocijenila pozitivnim komentarima. (Valentić, 2010.)

3. GLAZBA U NOVOGRADIŠKOM KRAJU

Na prostoru današnjeg Novogradiškoga kraja, izuzev glazbenu školu, nije bilo profesionalnih glazbenih institucija koje su organizirale glazbena zbivanja pa su glavni nositelji i promicatelji organiziranog glazbenog života bila amaterska glazbena i druga društva, svećenstvo (osobito Franjevci) i ostale pedagoške ustanove te Domovi kulture. Organizirani glazbeni život započinje u prvoj polovici 18. stoljeća u Cerničkom samostanu. Najsigurnije utočište glazba je pronašla u sakralnim objektima, a glavni promicatelji i nositelji umjetničke i pučke duhovne glazbe bili su redovnici i svećenici. (Sekulić, 2007.) Franjevci njeguju glazbu u sastavnom dijelu liturgijskog obreda, a prisutna je i u dnevnoj molitvi, oficiju. Franjevci su svojim radom u dvadesetak godina nakon oslobođenja od Turaka doprinijeli da Slavonija uhvati korak s ostalim krajevima Hrvatske koji inače nisu bili okupirani, barem što se tiče katekizamske literature. Njihova metoda rada bila je prosvjećivanje i opismenjivanje naroda kroz molitve i pjesme. Jedna od najprodavanijih knjiga u Slavoniji bila je „Mala bogoslovica“. Nekada je puk nosio molitvenike na misu, a oni su predstavljali glavno pomagalo za katehetsku animaciju. Tako je Marijan Jaić izdao pjesmaricu bogoljubnih pjesama „Vinac“, koja je bila pogodna za promicanje i širenje duhovnih umjetničkih napjeva. „Molitvenici, kao i pjesmarice, poslužili su njegovanju materinskog hrvatskog jezika u bogoslužju, u gajenju umjetničkog ukusa i uopće hrvatske crkvene glazbene baštine. Uvećavao je napokon religioznu književnost i općenito pridonio oblikovanju hrvatskog standarda.“ (Sekulić, 2007., 155.) Spomenuta pjesmarica „Vinac“ ali i drugi molitvenici svjedoče o skrbi svećenstva, za duhovni život vjernika za vrijeme teških prosvjetnih prilika pogotovo na selu. (Sekulić, 2007.)

U 18. stoljeću među vojnom glazbom postojali su mali instrumentalni sastavi koji su se sastojali od drvenih i limenih puhača, cimbala i bubnjeva. Takav sastav bio je europska verzija janjičarskih sastava što im je dalo naziv „turska banda“. Prvi koji je u svoje redove uveo takvu glazbu bio je barun Trenk, a slijedeći njegov primjer to su učinile i druge vojne postrojbe. Ti sastavi su među ostalim svirali i glazbu velikih europskih kompozitora, kao na primjer Mozarta, Beethovena, Glucka i drugih.³

Prema zapisima Luke Ilića Oriovčanina uviđamo da su prvi glazbenici u Gradišku pukovniju počeli dolaziti 1752. godine. „1752.-S ovom su prilikom kod pukovnije dva Hautboista ustanovljeni...“ „1753.-S početkom Svibnja je novu djelidbu vojničtva

³ (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65198>)

komisariatski častnik Echinger uveo, i to 10 postojećih satnijah razdjelio je u 18 tako, da je pukovnija iz dvie grenadierske satnije, sastojeći svaka iz 124 glave skupa sa častnicih, zatim iz tjelesne, pukovnikove, podpukovnikove, četnikove i 12 satničkih sastojala; dočim su satnije od tri narednika na jednog, od 14 kupnikah na 6; od 5 svirača na 4 ; od 28 razvodnikah na 16 ; i od 270 do 278 prostih na 202 do 203 momka obaljane.” „1756.-Nastaviše pomanjkanje vojništva od god. 1752 bi kroz ukinutje dvieh satnijah popunjeno, zatim kod svake satnije tri bubnjara i jedan svirač ustanovljeni.“ „1772.-U nasljednom je ratu B. Franjo Trenk prvi tako zvanu tursku bandu kod svojih pandurah uveo, koju su malo po malo sve pukovnije uvadjale. Uslied toga dobi i gradiška pukovnija ove godine kapelmaistera, koji je bivši sa 12 f. mjesečno od erara plaćan, u sviranju za to određene mladiće u podučavanju imao, imenito pako već od god. 1752 postojeće svirače i dobivene Hautboiste.“ (Ilić-Oriovčanin, 1874., 14-22)

Kasnije je ista glazba 1873. razvojačenjem Vojne krajine prešla u DVD te se nakon nekog vremena konačno odcijepila i postala zasebna udruga limenih puhača koja je i dan danas prisutna na raznim manifestacijama u gradu. S pojavom pjevačkih društava koncem 19. stoljeća, priređivali su zajedničke koncerte te samostalne promenadne koncerte na repertoaru s koračnicama i opernim fragmentima.

3. 1. Tradicijska glazba

Kako su do sredine 20. stoljeća seljaci bili najbrojniji društveni sloj u Slavoniji pa tako i u novogradiškom kraju, narodna glazba koja se prenosila usmenom predajom bila je zastupljenija u znatno većoj mjeri nego li umjetnička glazba. U gradovima je egzistirala starogradska ili varoška glazba kao glazba građanstva, obrtnika, trgovaca, plemstva i građanske elite. Starogradske pjesme nastaju u 19. stoljeću pod utjecajem europske popularne glazbe. Sa sigurnošću možemo tvrditi kako su HPD „Graničar“ i HPD „Tomislav“ bili najveći prenosioci takvog tipa glazbe. U seoskoj glazbi više je zastupljeno vokalno izvođenje na otvorenim prostorima dok se starogradska glazba odlikuje vokalno-instrumentalnim izvođenjem u zatvorenim prostorima. Dvoglasje je ono što se javlja u oba načina pjevanja. U seoskoj glazbi u manjoj izvođačkoj skupini solist vodi pjesmu, a ostali pjevači imaju prateću ulogu u drugom glasu. U urbanoj glazbi prvi glas pripada cijeloj zborskoj dionici, a ostali su također u ulozi pratnje u drugom glasu. Tonski opseg seoske glazbe seže najčešće i najviše do pentakorda, a opseg pjesama urbane zajednice je nešto veći. Pučkom glazbom dominira dvoglasje

u paralelnim tercama uz poneke sekunde ili kvarte, a u kadenci je karakterističan unisono ili čista kvinta. Također je za glazbu ruralnih naselja karakterističan bordun, koji je bio zastupljen kroz cijelu pjesmu na jednom tonu. U starogradske glazbi je karakteristično dvoglasje u paralelnim tercama od početka do kraja skladbe.

Za Slavoniju, Baranju i Srijem karakteristično je da se na jedan melodijski obrazac i njegove inačice pjevaju sadržajno različiti tekstovi u deseteračkim stihovima. Najpoznatiji primjer toga je bećarac koji je također svoje mjesto našao u novogradiškom kraju. Nešto manje poznati napjevi u desetercima su povraćanac, svatovac, drumarac, pokladarac. Bećarci novogradiškog kraja najčešće su u duru, uz pjevanje veselog, vedrog, šaljivog teksta često dvosmislenog značenja. Jedna od glavnih karakteristika bećarca je natpjevavanje najčešće između dva ili više vodećih pjevača popraćen narodnim glazbalima, nekad gajdama i tamburom samicom, a potom tamburom ili instrumentalnim sastavima s violinom i harmonikom i tamburaškom pratnjom. (Sekulić, 2007.)

Kola su također bila izvođena na zabavama, a plesala su se uz vokalnu i tamburašku pratnju te uz usnu harmoniku. Plesovi koji su se plesali uz tamburašku pratnju su: drmeš, karakača ili ronda, valcer, polka, kukunješće, tamburaško kolo... Pjevalo se i plesalo cijele godine, izuzev u vrijeme Korizme i Adventa. (Karakasić, 1997.)

Novogradiški kraj kao područje koje je bilo zaokupljeno vojevanjem s Turcima i nametanjem tuđih interesa pod sastavom Austro-Ugarske, potencijal za razvijanje umjetnosti, posebice glazbe bio je potisnut. Stanovništvo je živjelo pastirskim, poljodjelskim i ratničkim životom, pa je tako za novogradiški kraj najkarakterističnija tradicijska glazba (seoska i starogradska) i glazba uz crkvu. Kakvo takvo promoviranje hrvatske umjetničke glazbe zasigurno se provodilo među društvima ovoga kraja. Izvođeci isječke iz glazbenih brojeva poput opera, opereta i koračnica „Gradska limena glazba“ je imala doticaj s izvođenjem umjetničke glazbe do pojave pjevačkih društava koja za svoj repertoar uzimaju poznate hrvatske skladatelje poput Vatroslava Lisinskog, Ivana pl. Zajca, Kamila Kolba i drugih.

4. GLAZBENE UDRUGE

Razvijanje i osnivanje glazbenih udruga započinje krajem 19. stoljeća, raspadom vojne krajine. Prva udruga koja je glazbeno djelovala na novogradiškom prostoru bila je limena glazba uz vatrogasno društvo (osnovana 1873. godine). Druga polovica 19. stoljeća u Hrvatskoj obilježena je ilirskim preporodom. Pod utjecajem ilirskih ideja u

novogradiškom kraju osnivaju se pjevačka, tamburaška i druga društva čija je uloga bila značajna u podizanju rodoljublja. Društva koja djeluju u tom razdoblju su : HPD „Graničar“, HPD „Tomislav“, „Novogradiška hrvatska omladina“, HPD „Lovor“ i „Hrvatski sokol“. Neposredno nakon 1. svjetskog rata osniva se Gimnazija, a do 2. svjetskog rata osnivaju se i ostale udruge: „Češki kružok (Češka beseda)“, HPD „Nada“ i HPD „Napredak“. Poslije Drugog svjetskog rata pojavljuju se društva poput RKUD „Crvena zvijezda“ i RKUD „Vladimir Nazor“. (Valentić, 2010.)

Od 70-tih godina prošlog stoljeća osnivaju se kulturno umjetnička društva diljem županije tako i u novogradiškom kraju.

Zasigurno, samo je nekoliko glazbenih udruga utisnulo dublji trag u kulturu novogradiškog kraja. One traju do danas uz povremene izmjene i kratkoročne prestanke djelovanja radi povijesnih (ne) prilika. Tri najstarija društva koja potiču glazbeni život, a danas bogate glazbenu baštinu su „Gradska limena glazba Nova Gradiška“, Hrvatsko pjevačko društvo „Graničar“ iz N. Gradiške i HPD „Tomislav“ iz Cernika.

Gradska glazba

Godine 1871. osnovano je „Novogradiško vatrogasno društvo“, prvo takvo na području Slavonije. (Valentić, 1998.) „Uprava društva donosi odluku o osnivanju vatrogasne glazbe 1873. Vatrogasna glazba u to vrijeme broji šesnaest članova s kapelnikom Julijem Brilom. Glazbenici iz orkestra su pretežito Česi i Nijemci, glazbenici bivše pukovnijske glazbe. Osim što su imali ceremonijalne nastupe tijekom prazničkih dana na kojima su svirali budnice i koračnice, priređivali su revijalne i promenadne koncerte na kojima su izvodili popularne skladbe, folklorne obrade i isječke iz klasične glazbene literature. (Đurasek, interni bilten „Glazbe“)

HPD „Graničar“

HPD „Graničar“ osnovano je 1886. u Novoj Gradiški čiji su osnivači bili braća Dragutin i Ivan Schneider, predsjednik Ernest Purgarić, a zborovođa Nikola Marinčić. Dvije godine nakon osnivanja društvo uvodi tamburaški zbor u svoju praksu, a 1892. osnivaju kazališnu sekciju. Društvo uspješno promiče hrvatsku glazbenu baštinu i domoljublje. (Valentić, 2010.) Nakon 25 godina rada društvo doživljava društvenu krizu koja se odražava među članovima društva. Tri godine kasnije počinje 1. svjetski rat te je društvu zabranjen rad. Novim početkom u 1920. godini istaknuo se novogradiški

liječnik dr. Andrija Torkvat Brlić za kojega piše da je uspio u kratkom roku umjetnički nivo podići na visoku razinu. Godine 1921. počinje kriza zborovođa u društvu koji svoje mjesto napuštaju vrlo brzo. Nakon Andrije Brlića na mjesto dirigenta dolazi Stjepan Jindrak koji također ubrzo napušta mjesto zborovođe, a naredni zborovođa bio je odvjetnik dr. Franjo Magjarević. Društvo je dobilo novu zabranu rada 1931. koja je trajala narednih pet godina. S ovom zabranom nije prestalo raditi samo HPD „Graničar“ već sve hrvatske udruge. Bile su to hrvatske udruge koje su se borile za promicanje kulture hrvatskog naroda i obrane njegovog identiteta. Smrću Kralja Aleksandra 1936. zabrane hrvatskim udrugama su prestale, a društvo ponovno počinje djelovati što traje sve do 1947. kada socijalistički sustav SFRJ zabranjuje djelovanje HPD „Graničar“. (Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić; 1996.) Pjevačko društvo djeluje i danas od ponovnog osnutka 1991. godine.

HPD „Tomislav“

Ugledni mještani i rodoljubi 1905. godine u Cerniku osnivaju Hrvatsko pjevačko društvo „Tomislav“. Prvi zborovođa društva je bio Franjo Kumić, a vođenjem zbora su kasnije pridonijeli Dragutin Begović te Vinko Sokić. Svojim aktivnim radom neposredno pridonose očuvanju kulturne glazbene baštine i jačanju kulture zajednice. Društvo također pridonosi razvijanju tamburaške glazbe, a vlastiti tamburaški orkestar imaju od svog osnivanja. Ovo društvo uspjelo je održati rad za vrijeme zabrane rada hrvatskim udrugama u vremenu između dva svjetska rata zato što je uvijek imalo dovoljno članova da se odupru ukinuću društva. Tijekom Drugog svjetskog rata rad društva je bio onemogućen zbog poginulih članova, izbjeglih članova i zbog nacionalnih razlika. Godine 1946. društvo se obnavlja, a domoljubnu pjesmu su zamijenile socijalističke pjesme. Društvo od tada nastupa uglavnom na svečanim akademijama i proslavama koje organizira aktualna vlast izvodeći pjesme NOB-a. Već 1950. godine društvo ne uspijeva održati godišnju skupštinu zbog prelaska članova u OPD „Crvena zvijezda“. Iste godine za zborovođu dolazi Vinko Sokić koji od tada kao mladi zborovođa počinje stjecati iskustvo i znanje. (Sokić, Aga, Rosić-Baća, Ordanić, 2005.)

„Novogradiška hrvatska omladina“

U razdoblju od 1892. do 1902. uspješno je djelovala udruga đaka i studenata pod nazivom „Novogradiška hrvatska omladina“. U to vrijeme udruga broji šezdeset i dva člana zajedno s osnivačima. U udruzi djeluju čak tri sekcije i to tamburaška, kazališna i pjevačka. Tijekom svog rada organizirali su mnogobrojne predstave, zabave, koncerte i veselice. (Valentić, 2010.)

Hrvatsko pjevačko društvo „Lovor“

Godine 1896. osnovano je pjevačko i tamburaško društvo „Lovor“ u Novoj Kapeli. Prvi predsjednik društva bio je Ladislav Seitz. Kao zborovođa se istaknuo Antun Bursić čiji je rad zapažen i u vođenju HPD „Graničar“ iz Nove Gradiške. Svrha društva je bila širenje hrvatske narodne pjesme i hrvatske tamburaške glazbe. Društvo djeluje s kraćim prekidima sve do početka drugog svjetskog rata. (Valentić, 2010.)

„Hrvatski sokol“

U Zagrebu 1874. osnovano je društvo za podizanje tjelesnih moralnih snaga svih slojeva hrvatskog naroda. U Novoj Gradiški njihova podružnica osnovana je 1906. godine. Udruga aktivno sudjeluje u javnim priredbama, te redovito gostuje u gradovima i selima okolice. Za uspjeh društva u glazbenoj domeni najzaslužniji je zborovođa Zvonimir Miler. (Valentić, 2010.)

Hrvatsko pjevačko društvo „Nada“

Godine 1923. na inicijativu nastavnčkog osoblja i mještana u cilju podizanja pučanstva osnovano je Hrvatsko pjevačko društvo „Nada“ u Vrbovi. O radu društva nisu nađeni podatci. (Valentić, 2010.)

Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“

Društvo je osnovano u Sarajevu 1907. godine, a svoju podružnicu u Novoj Gradiški osnivaju 1933. godine. Prvi predsjednik podružnice bio je dr. Maksimilijan Benković. Podružnica broji 200 članova među kojima se ponajviše ističe pjevački zbor na čelu sa zborovođom Milom Ciprom. (Valentić, 2010.) Pošto je zabranjen rad HPD-u „Graničar“ dosta pjevača je djelovalo u novoosnovanom društvu. Prvi javni koncert održali su 1936. godine s 28 članova. Na sjednici Gradskog vijeća 5. 6. 1936. odlučeno je da se

preda glasovir HPD „Graničar“ na uporabu HPD „Napredak“. U studenom iste godine društvo raspušta pjevačku sekciju koja prelazi u ponovno obnovljeni HPD „Graničar“ koji više nije pod zabranom rada zbog kraljeve smrti. (Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić: 1996.)

Češka beseda

Početakom 1923. godine pripadnici Češke manjine na prostoru Nove Gradiške osnivaju društvo „Češki kružok“ čije se ime mijenja u „Čehoslovačka beseda“ te u današnji naziv „Češka beseda“. Predsjednik društva bio je Jozef Kral. Od iste udruge je osnovana podružnica dvije godine kasnije u Starom Petrovom Selu. Društvo se najviše oslanja na gospodarski razvoj, ali povremeno organiziraju predavanja te glazbene i kazališne predstave. Udruga je tijekom svog rada osnovala knjižnicu i tečajeve češkog jezika. (Valentić, 2010.)

Radničko kulturno umjetničko društvo „Crvena zvijezda“

Radničko kulturno umjetničko društvo „Crvena zvijezda“ utemeljeno je godine 1946. pod pokroviteljstvom kotarskog sindikalnog vijeća. (Valentić, 2010.) Društvo je uživalo od početka materijalnu i novčanu pomoć komunističke partije. Dok je trajala oskudica proizvoda izvršni članovi društva drže na okupu razne pogodnosti poput nabavki proizvoda na potrošačke karte. Godine 1949. odlazi zborovođa HPD-a „Graničar“ te društvo prestaje s radom, a članovima je upućen poziv da pristupe društvu „Crvena zvijezda“. Kada su smanjene novčane i materijalne donacije te smanjen strah od represije društvo „Crvena zvijezda“ prestaje postojati zbog prelaska članova u HPD „Graničar“. (Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić, 1996.)

Radničko kulturno umjetničko društvo „Vladimir Nazor“

Osnovano je 1951. godine, čiji su pokrovitelji bili tvornica namještaja i drvna industrija Hrvatske. Prestaje djelovati 1955. godine. O društvu nema relevantnih podataka iz kojih bi uvidjeli njegov rad. (Valentić, 2010.)

5. DIRIGENTI NOVOGRADIŠKOG KRAJA

Antun Bursić (1874.-?) rođen u Maloj kod Nove Gradiške nakon školovanja djeluje kao učitelj na novogradiškom prostoru. U Novoj Kapeli vodi zbor hrvatskog pjevačkog i tamburaškog društva "Lovor". Skladao je i uglazbio više pjesama te jednu misu (Hrvatska misa). Neke od njegovih kompozicija je izvodilo HPD „Graničar“ u kojem je jedno vrijeme djelovao kao zborovođa. (Valentić, 2010.)

Andrija Torkvat Brlić je skladatelj i liječnik, rođen u Beču 1893. godine, a umro 1931. godine u Zagrebu. Glazbu studira u Berlinu, prebacuje se na studij medicine u Beču i Pragu. U Novoj Gradiški je djelovao kao liječnik, te aktivno djeluje u glazbenom stvaralaštvu i poticanju glazbenog života (organizirao je koncerte domaćih solista, a i sam je priređivao koncerte na orguljama). Bio je zborovođa HPD "Graničar" i pjevačkog zbora u crkvi sv. Stjepana. (Valentić, 2010.) U vrijeme njegovog vodstva HPD „Graničara“ umjetnički nivo društva naglo se počeo dizati čemu je pridonijelo sastavljanje repertoara od djela poznatih majstora ranijih i modernih stilskih razdoblja. (Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić, 1996.)

Dragutin Begović

Rođen je u Krševu, Bosni i Hercegovini 29. prosinca 1895. Osnovnu školu pohađa u Komušini, a Isusovačku gimnaziju u Travniku gdje dobiva prvo glazbeno obrazovanje ovladavši sviranjem violine. Nakon gimnazije odlazi u Sarajevo na Učiteljsku školu, ali zbog sudjelovanja u protuaustro-ugarskim demonstracijama isključen je u 3. razredu. Godine 1915. poslan je na bojišnicu, a zbog oboljenja je otpušten nakon dvije godine. Od 1919.-1920. uspio je završiti učiteljsku školu te na maturi pored ostalih predmeta polaže ispit iz violine i orgulja. Poslije završene škole odlazi na učiteljsku službu u Babinu Goru gdje postaje zborovođom školskog zbora i voditeljem crkvenog zbora. Premješten je u selo Tomašicu pored Garešnice gdje osniva i vodi HPD „Bršljan“ uz

kojeg djeluje i tamburaški orkestar. U zajednici vodi školski i dječji pjevački zbor i tamburaše, crkveni župni zbor, organizira i vodi gradnju vatrogasnog doma te aktivno sudjeluje u Seljačkoj slozi. Pohađao je dvomjesečni tečaj za zborovođe u Zagrebu, a predavači su mu bili R. Matz, N. Faller, F. Lhotka i F. Dugan. Njegov rad u novogradiškom kraju, točnije u Cerniku započinje 1932. godine gdje započinje njegov učiteljski i glazbeni rad. Bio je zborovođa HPD „Tomislav“ sve do 1940. godine, predsjednik Hrvatske čitaonice, glavni poslovođa odbora za izgradnju Hrvatskog doma, voditelj dječjeg, diletantskog i tamburaškog zbora, upravitelj škole te orguljaš u crkvi sv. Petra i Pavla što je uključivalo rad s pjevačima na koru. Na svoj zahtjev biva premješten u Zagreb 1940. godine gdje radi sve do umirovljenja. Umro je 1979. i sahranjen je na zagrebačkom groblju „Mirogoj“. (Sokić, Aga, Rosić-Baća, Ordanić, 2005.)

Dragutin Gjurić

Rođen 1910. u Novoj Gradiški, bavio se pravom, publicistikom i glazbom. Osnovnu školu završio je u Novoj Gradiški, a studij prava u Zagrebu. Kao sudac službuje u Vukovaru, Požegi, Novoj Gradiški i Zagrebu. Završetkom II. Svjetskog rata partizanska ga vlast uhićuje i strijelja. Kao gimnazijalac je učio svirati glasovir i orgulje, a za vrijeme studija u Zagrebu dolazio je održati koncerte duhovne glazbe u crkvi sv. Stjepana. Kao student je vršio dužnost zborovođe HPD „Tomislav“ iz Cernika, a bio je i posljednji zborovođa HPD „Graničar“ iz Nove Gradiške sve do zabrane rada društva 1931. Od 1940. do 1944. za vrijeme boravka u Požegi obavlja dužnost tajnika i zborovođe u HPD-u „Vijenac“. Osim glazbe i pravničkog posla Gjurić se bavio i drugim oblicima kulturnog i domoljubnog rada. (Sokić, Aga, Rosić-Baća, Ordanić, 2005.)

Franjo Kumić, prosvjetni i glazbeni djelatnik rođen u Novoj Gradiški 19. travnja 1879. godine. Pučku školu završava u rodnom gradu, a obrazovanje nastavlja u Petrinji na Učiteljskoj školi. Nakon završenog školovanja kao mlad učitelj odlazi raditi u Gornje Bogičevce, a na svoj zahtjev tri mjeseca kasnije dobiva premještaj u Cernik (1897. godine) gdje službuje sve do umirovljenja 1933. Kao zapaženi školski djelatnik postaje ravnateljem Pučke škole u Cerniku 1928. godine. Svoj rad shvaća vrlo ozbiljno i zdušno se daje u obrazovanje djece, mladeži i odraslih. Uz prosvjetni rad bavio se voćarstvom i vinogradarstvom te arheologijom. Pošto je u Učiteljskoj školi primio glazbeno obrazovanje, a sa zaposlenjem u Cerniku postao je orguljaš u crkvi što je dodatno

uključivalo rad s pjevačima na koru, inicirao je osnivanje pjevačkog društva čiji je zborovođa bio od početka i narednih 28 godina. Nakon umirovljenja 1933. godine Kumić živi u Novoj Gradiški i sudjeluje u radu HPD-a „Graničar“ kao potpredsjednik i povremeni zborovođa sve do poznih godina svoga života. Umro je 7. rujna 1950. godine i sahranjen na centralnom groblju u rodnom gradu. (Sokić, Aga, Rosić-Baća, Ordanić, 2005.)

Franjo Šram je rođen 4. listopada 1904. godine u Zemunu. Realnu gimnaziju završio je u Zemunu, a Glazbenu akademiju u Zagrebu. Službuje kao srednjoškolski profesor glazbe u Sremskoj Mitrovici (1931.-1937.), Novoj Gradiški (1937.-1940.) i Petrinji (1940.-1945.). U novogradiškoj gimnaziji se ističe u radu s dječjim i mješovitim zborom i tamburaškim orkestrom. Skladao je pastoralu za gudački kvartet, elegiju, fugu u e-molu, brojne crkvene pjesme, "Novogradišku gimnazijsku koračnicu", novogradiško đačko kolo "Gimnazijalka" te nekoliko pjesama za HPD "Graničar" čiji je zborovođa bio dvije godine. (Valentić, 2010.)

Sljedeći glazbenik je svojim radom mnogo doprinio razvoju dirigiranja te prenošenju glazbe. **Ivan Furić** bio je zborovođa i glazbeni pedagog. Rođen je u Davoru, a umro u Zagrebu (1915.-1996.). Njegov rad je značajan u osnivanju i vođenju zborova u Kozaricama (1937.) i Davoru (1940.) Tijekom partizanske službe vodi Kazalište novogradiškog okruga, a nakon rata djeluje kao nastavnik glazbe u Požegi (Slavonska Požega) i dirigent RKUD "Papuk". Kasnije odlazi u Zagreb na mjesto učitelja glazbe u osnovnoj školi, suradnik je u Savezu muzičkih društava i organizacija od 1962., a od 1969.-1976. je tajnik odbora za muzičku kulturu Kulturno-prosvjetnog sabora Hrvatske. Posvetio se razvijanju glazbenog amaterizma, organizirao je seminare za dirigente i zborovođe amaterskih ansambala, festivale, smotre hrvatskih pjevačkih zborova, folklornih društava i dr. Bilježi i harmonizira narodne napjeve "Narodne pjesme i kola iz Slavonije", sklada zbirku vokalnih djela "Omladinski zborovi" te piše u časopisu „Muzika“. (Valentić, 2010.)

Ivan Lekić je učitelj glazbene kulture i dirigent. Rođen je u Novoj Gradiški 1942. godine. Kao učitelj djeluje po naseljima novogradiškog kraja. Svoje djelovanje najviše je posvetio promicanju tamburaške glazbe, tako što osniva tamburaške orkestre u školama. Istaknuo se u svojem dugogodišnjem radu u Osnovnoj školi u Starom Petrovom selu kroz nekoliko projekata: sviranje u nastavi glazbene kulture za sve

učenike; autor je inoviranog didaktičkog materijala za slušanje glazbe u nižim razredima osnovne škole, osmislio je i snimio zvučne ilustracije za *Metodički pristup obradi napjeva*; autor je udžbenika *Cvrčak* za glazbenu kulturu nižih razreda. Najveća postignuća postiže izvan nastave kao dugogodišnji voditelj pjevačkog zbora i tamburaškog orkestra. Jedan je od osnivača KUD-a Tamburica Staro Petrovo Selo, stručni voditelj tamburaškog sastava te dirigent dječjeg i seniorskog tamburaškog orkestra. Sa svojim orkestrom nastupa u SAD-u, Venezueli, Kanadi i Europi. (Valentić, 2010.)

Mihailo Vukdragović rođen je u Okučanima, a gimnaziju je završio u Sremskim Karlovcima. Nakon gimnazije, uz filozofiju studira kompoziciju na Muzičkoj školi u Beogradu. Kompoziciju kasnije završava na konzervatoriju u Pragu. Poslije školovanja svoju karijeru započinje s povratkom u Beograd gdje se razvija kao kompozitor, dirigent, pedagog, organizator i javni radnik. Kao dirigent vodio je orkestar glazbenog društva „Stanković“, bio je dirigent zagrebačke opere, šef glazbenog programa i simfonijskog orkestra radio-stanice u Beogradu. Radio je kao profesor teoretskih predmeta i ravnatelj Muzičke škole „Stanković“, posebno je njegov životopis obogaćen zbog iskustva na muzičkoj akademiji u Beogradu gdje je radio kao redovni profesor teorijskih predmeta i dirigiranja. Osim svih djelatnosti koje smo naveli Vukdragović je bio i prvi rektor Umjetničke akademije, generalni sekretar Saveza kompozitora Jugoslavije, redovni član „Srpske akademije nauka i umetnosti“, te glazbeni kritičar i publicist. (Kovačević, 1977.)

Milo Emil Cipra bio je skladatelj, glazbeni pisac i pedagog. Rođen je 1906. u Varešu, a 1985. godine je umro u Zagrebu. Završava filozofski fakultet i muzičku akademiju u Zagrebu, a u Novoj Gradiški od 1935.-1937. godine službuje kao srednjoškolski profesor. Za vrijeme svog boravka u Novoj Gradiški zborovođa je HKD „Napredak“ kojeg je uz dr. Maksimilijana Benkovića osnovao. Od 40-ih godina djeluje u Zagrebu kao profesor na Muzičkoj akademiji te kao dekan, a od sedamdesetih je izvanredni član JAZU-a. Njegove skladbe sadržavaju karakteristike nacionalnog stila s elementima glazbenog folklor, a važnija djela su mu: *Slavonska rapsodija*, *Sonata za violinu i klavir, I. i II. simfonija*, *Kantata o čovjeku*, *Triptihon dalmatinskih gradova* te *Trio za obou, klarinet i fagot*. (Valentić, 2010.)

Nikola Marinčić bio je prvi zborovođa novoosnovanog pjevačkog društva „Graničar“. O njemu ne znamo puno osim da je rođen u Novoj Gradiški 1851. godine te da je djelovao kao učitelj. Umro je u Davoru 1909. godine u svojoj 58. godini života, a HPD „Graničar“ mu je na pogrebu položilo vijenac s natpisom: „Svom osnivaču i prvom učitelju“. (Valentić, 2010.; Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić, 1996.)

Stjepan Jindrak je dirigent i učitelj glazbe koji je novogradiški kraj obogatio svojim dolaskom u prosincu 1921. godine kada počinje živjeti i djelovati u Novoj Gradiški kao izvanredni profesor pjevanja u Gimnaziji, zborovođa HPD-a „Graničar“, učitelj glasovira i violine te kapelnik gradske glazbe. Rođen je u Pragu 1886. gdje je završio i školovanje na konzervatoriju. Nakon školovanja djeluje u Čehoslovačkoj, a s dolaskom u Hrvatsku nakon 1. svjetskog rata obnaša dužnost dirigenta i korepetitora osječke operete. Umro je u svojoj 45. godini života 1931. u Novoj Gradiški gdje je bio omiljen i poštovan kao glazbenik. (Valentić, 2010.)

Vaclav, Jirsa rođen je u Čehoslovačkoj 1889. godine. Nakon kraćeg školovanja u Češkoj dolazi u Rijeku 1909. godine gdje se zapošljava kao vojni glazbenik. U Novoj Gradiški živi od 1914. godine, a djeluje kao službenik Općinskog vijeća. Priključuje se Novogradiškoj gradskoj glazbi, a potom obnaša dužnost kapelnika iste. Svoj značajan doprinos dao je gradskoj glazbi čime su ostvarivali visoke glazbene domete. Između dva svjetska rata, četvrtkom i nedjeljom gradska glazba je održavala promenadne koncerte u gradskom parku, a sa svojim glazbenicima Jirsa sudjeluje na brojnim nastupima i samostalnim koncertima. Djeluje kao kapelnik gradske glazbe sve do 1957., a u Novoj Gradiški živi do svoje smrti 1981. (Valentić, 2010.)

Vinko Sokić, učitelj glazbe i dirigent, rođen u Cerniku 1923. godine u brojnoj radničkoj obitelji. Od djetinjstva pokazuje interes i talent za glazbu pa već u pučkoj školi upoznaje notno pismo i postaje članom tamburaškog školskog orkestra kojim tada rukovodi Dragutin Begović, zborovođa HPD „Tomislav“ i upravitelj škole u Cerniku. Glazbeni razvoj Vinka Sokića nastavlja se u franjevačkom samostanu gdje samouko vježba orgulje, harmonij i glasovir. Godine 1938. utemeljuje pjevački zbor u cerničkoj crkvi, koji djeluje pri organizaciji Katolička akcija te će s istim zborom nastupiti na dočeku nadbiskupa Alojzija Stepinca. Od 1940. godine preuzima dužnost orguljaša cerničke crkve sv. Petra i Pavla, a tu obavezu uz manje prekide obavlja do svojih posljednjih

dana. Opće i stručno glazbeno obrazovanje primio je na brojnim tečajevima koje je organizirao „Prosvjetni sabor Hrvatske“, „Odbor za muzičku kulturu zavoda za unapređenje osnovnog obrazovanja SRH“ te „Centar za stručno usavršavanje učitelja i nastavnika“. U Zagrebu je s odličnim uspjehom položio glazbeni tečaj, a potom jednomjesečne tečajeve na Cresu, u Poreču, Senju, Puli, Zadru i Opatiji. Talentiranošću i upornošću je stekao dopuštenje pedagoškog kolegija da može samostalno voditi pjevački zbor i tamburaški orkestar te glazbeni odgoj u općeobrazovnoj ustanovi. Srednju školu završio je u Bjelovaru tek 1962. godine, 1965. polaže završni ispit na Muzičkoj školi Vatroslav Lisinski u Zagrebu, na Pedagoškoj akademiji u Slavonskom brodu 1970. diplomira glazbeni odgoj i stječe nastavničko zvanje s kojim djeluje u osnovnim školama u Novoj Gradiški i Cerniku. Od 1946.-1963. Sokić je vodio pjevačke zborove RKUD „Crvena Zvijezda“, RKUD „Vladimir Nazor“, OPD „Sloga“, nakratko HPD „Graničar“ te od 1961.-1962. godine HORD „Golub“ u Bjelovaru. Od 1950. preuzima dužnost stručnog voditelja HPD „Tomislav“ i pred društvo postavlja više umjetničke zahtjeve, vješto sastavlja repertoar od kompozicija stranih i domaćih umjetnika te uvodi više duhovne i crkvene glazbe. Vinko Sokić nije bio samo glazbeni pedagog i zborovođa. Član je različitih odbora za kulturu, pisac članaka o glazbi i folkloru. Sokić je kroz svoj rad i vlastito usavršavanje imao podršku zbora čime je ostavio pozitivan utisak iza sebe. Umro je u Cerniku 2008. godine. (Sokić, Aga, Rosić-Baća, Ordanić, 2005.)

6. INSTRUMENTI NOVOGRADIŠKOG KRAJA

Kada želimo pisati o instrumentima novogradiškog kraja moramo uzeti u obzir razna kulturološka, politička i socijalna zbivanja kojim je područje bilo zahvaćano. Instrumenti koji su svoje mjesto našli ovdje došli su brojnim seobama naroda. Narod koji je živio na području Slavonije prije dolaska Turaka imao je pastirsku, poljodjelsku i ratničku kulturu, a gajde, dvojnice i frule bile su dominantni instrumentarij stanovništva. Pošto se stanovništvo razbježalo van granica Hrvatske povodom Turske opasnosti ponijeli su sa sobom svoju kulturu i običaje, a novi narod koji dolazi okupirati isto područje sa sobom donosi drugi način života pa tako i drugi instrumentarij.

Instrument koji se utisnuo u tradiciju južnih Slavena i drugih naroda na Balkanu je tambura koju su Turci donijeli u 14. i 15. stoljeću. Najstariji sačuvani pisani dokument o tamburi potječe iz 1551. godine u putopisu N. Nicolaja, pratioca francuskog konzula u Turskoj. Svi instrumenti srodni tamburi potječu od dugovrate lutnje koja je bila

poznata već u kulturi Mezopotamije, a dokaz o tome nam govori slika instrumenta s malim kruškolikim korpusom i dugim vratom koja je pronađena urezana u kamenu iz 3. stoljeća. Likovni spomenici u Tebi također govore o pretečama tambure, a slični instrumenti javljaju se kod Grka i Rimljana pod nazivom *pandora*. Ime tambure potječe od perzijske riječi t-n, što znači žica. Iz tog korijena nastaje perzijski izraz *danbar* i arapski *tanbur*. Među narodima na Balkanu tambura se najviše udomila na tlu bivše Jugoslavije, prvenstveno kod muslimana, a postepeno su prihvatili tamburu i drugi stanovnici tih krajeva. Seobom Hrvata iz Bosne tambura je prenesena u Slavoniju i Bačku te je u 18. i 19. stoljeću postala najizrazitijim narodnim instrumentom tih krajeva. Kod Makedonaca, Albanaca i Bosanaca tambura je sačuvala svoj orijentalni oblik s trbušastim trupom, dugim vratom i ušiljenom glavom, dok u Slavoniji i Bačkoj njezin oblik i ugođaj doživljuju bitne preinake: kruškoliki oblik se najčešće zamjenjuje dvostruko tikvastim oblikom čime se udaljava od iskonskog instrumenta. Nazivi za tamburaške instrumente su različiti. Neki nazivi su tursko-arapskog porijekla: baglama, bolduk, čanguri, čitelija, saz, šargija, karaduzen. Drugi su preuzeti iz glazbene terminologije latinskog jezika: prim, basprim, kontra, tercprim, bas. Naš je narod stvorio za sebe vrste i nazive tambure kao što su: samica, dangubica, bisernica, brač, berde. Prvi tamburaški sastavi osnivaju se u Bačkoj u prvoj polovici 19. st, a zatim u ostalim krajevima. Prvo tamburaško društvo osnovao je u Osijeku 1847. ilirski glazbenik Pajo Kolarić, a njegov učenik Mijo Majer u Zagrebu utemeljuje 1882. godine prvi tamburaški zbor. Osnivanje amaterskih tamburaških zborova proširilo se po Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosni, Sloveniji, Austriji, Češkoj, Americi te ostalim kontinentima. Razvijaju se dva tipa muziciranja na tamburi: profesionalno-primitivni gdje se izvode narodne pjesme, kola, potpuriji i aranžmani te amatersko-koncertni gdje se izvode izvorne kompozicije za tamburu. Tambura je dobila novu funkciju u glazbenom životu, osnivaju se orkestri, pišu se orkestralne skladbe za tamburaški orkestar, ponajčešće transkripcije fragmenata iz opera i opereta, koračnice, karišci (niz narodnih pjesama i plesova povezanih u jednu cjelinu).

Istaknuti skladatelji tamburaške glazbe u Hrvatskoj bili su, među ostalima, Mijo Majer, Milan Stahuljak, Z. Špoljar, Š. Bosiljevac, J. Canić, K. Kolb, J. Andrić, B. Krnic te posebno J. Njikoš. Osim njih glazbu za tambure skladaju I. Zajc, A. Dobronić, B. Širola, K. Odak, I. Lhotka Kalinski, B. Bjelinski i I. Kuljerić. (Kovačević, 1977.)

U novogradiškom kraju prvi sviraju na tamburi u HPD-u „Graničar“ iz Nove Gradiške 1888. godine. Od godine 1892. do 1902. uspješno je djelovala udruga đaka i studenata pod nazivom „Novogradiška hrvatska omladina“ među kojom djeluje tamburaška skupina. Na prijelazu u 20. stoljeće u Novoj Kapeli se osniva pjevačko i tamburaško društvo „Lovor“, a u Cerniku 1905. HPD „Tomislav“ uz kojega se osniva i tamburaški orkestar.

Jedan od značajnih skladatelja za tamburašku glazbu, a svojim rođenjem je vezan za novogradiški kraj je franjevac Kamilo Kolb iz Okučana. Kao vrlo plodan skladatelj duhovne glazbe skladao je i za tamburaški orkestar: „Svečana uvertira“, „Mala simfonija“, koračnica „Za dom“, „Na majčinu krilu“. (Benković, Žugaj, Karlovčan-Subić, 1996.; Valentić, 2010.; Kovačević, 1974.)

6. 1. Tamburaški sastavi

Jedan od najstarijih tamburaških sastava što ne znači da je i najstariji, zabilježen je u knjizi „Selo Bodovaljci“. Bodovaljci su selo koje je smješteno u novogradiškom kraju te imaju klasične slavonske običaje. Nekada je svako selo imalo tamburaše koji su zabavljali domaći narod. Sviralo se blagdanima, nedjeljom, i raznim prilikama osim Korizme i Adventa.

Prema pričama Janjice i Antuna Karakašić prva tamburaška skupina u selu nastala je oko 1915. godine i brojila je 6 članova. U tamburaškom sastavu svirali su se sljedeći instrumenti: prim/bisernica, basprim/brač, bugarija/kontra, bas/berde, harmonika, violina i samica. (Karakašić, 1997.)

Negdašnje selo Mala je gotovo u svakoj kući imalo tamburu i tamburaša. Uz tamburaške instrumente svirala se violina ili harmonika ili oboje. (Lalić, 2014.)

Za vrijeme sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća u Starom Petrovom Selu djelovao je Tamburaški sastav „Tamburica“ pod vodstvom značajnog zavičajnika Ivana Leke. „Imao je plodnu koncertnu i estradnu djelatnost, diskografsku produkciju i bio je jedini takav ansambl u ovim krajevima.“ Sastav je nastupao unutar i van tadašnje države (SAD, Kanada, Venezuela, ČSSR, Norveška...) (Ferić, 2004.)

Danas se može vidjeti da je nekada u novogradiškom kraju bilo različitih instrumenata koji su imali svoju ulogu u različitim situacijama koje su se vremenom izmjenjivale. Ako pogledamo današnji instrumentarij tu pripada većina svih instrumentalnih rodova od puhaćih, udaraljki, trzalačkih instrumenata do violine i harmonike koje su manje vezani za ovaj prostor, a možemo ih susresti u zabavnoj glazbi 20. st uz tamburašku pratnju

6. 2. Puhački instrumenti

Što se tiče ostalih instrumenta posebno su se istaknuli puhački instrumenti i udaraljke koji u novogradiškom kraju obitavaju od 1752. godine. Prvi instrumenti koji su se javili u vojnoj glazbi gradiške pukovnije bile su oboe, a zatim bubnjevi. Nakon ukidanja Vojne krajine članovi sastava prelaze u limenu glazbu DVD-a koja tada broji 16 svirača. Kasnije se ta ista glazba odijelila i postala zasebnom udrugom koja je priređivala promenadne koncerte povodom praznika i blagdana. Tradicija se održala do današnjih dana gdje sudjeluju odrasle i mlade generacije izvodeći koncerte na gradskom korzu.

7. GLAZBENICI NOVOGRADIŠKOG KRAJA IZVAN GRANE DIRIGIRANJA

U narednom poglavlju prikazali smo glazbenike koji su se istaknuli u drugim glazbenim aktivnostima poput skladanja, glazbene pedagogije, pjevanja i sviranja. Većina ovih glazbenika rođena je u Novoj Gradiški, a djelovali su unutar i izvan novogradiškog kraja. Ovdje ćemo se susresti s glazbenicima koji su ostavili značajan trag u razvoju glazbe u Hrvatskoj te su upisani u povijest hrvatske glazbe.

Izolda Ambrošić-Milašević je pijanistica i pedagoginja. Rodila se 1932. u Novoj Gradiški. Opće i glazbeno obrazovanje započela je u rodnom gradu, a nastavila u Zagrebu. Od 1959. godine radi na Muzičkoj akademiji u Sarajevu kao profesorica klavira. Kao solistica nastupa sa simfonijskim orkestrima Sarajeva, Banja Luke, Mostara, Dubrovnika, a osobite rezultate postiže nastupajući u komornim sastavima na brojnim manifestacijama u zemlji i inozemstvu. Snimila je više glazbenih dijela za Radioteleviziju Sarajevo na kojoj je pripremala i vodila glazbene emisije. (Kovačević, 1971.-1977.)

Antun Toni Blažinović je glazbenik i skladatelj. Rođen je 1965. godine u Novoj Gradiški. Tek nakon domovinskog rata počinje se profesionalno baviti glazbom. Sklada elektronsku glazbu koja je postigla veliki uspjeh, glazbu za filmove i kazališne predstave. Osvojio je dva Porina, a bio je nominiran i za nagradu najboljeg bas gitarista 1998. godine. (Valentić, 2010.)

Vilibald Vili Čaklec je skladatelj koji se rodio u Novoj Gradiški 1928. godine. Glazbeno obrazovanje je stekao u Zagrebu, a potom djeluje kao vojni glazbenik, urednik glazbenih izdanja Zabavne melodije te glazbeni urednik Jugotona. Njegov rad se prepoznaje u zabavnoj glazbi odnosno u skladbama za glazbene festivale u Zagrebu, Krapini, Požegi itd. Osvaja vrijedne nagrade te dva Porina. Umro je 2003. godine u Zagrebu. (Valentić, 2010.)

Josip Freudenreich rođen je 1827. u Novoj Gradiški za vrijeme očeve službe u gradiškoj pukovnici. Otac je bio vojni kapelnik u Zagrebu, a vjerojatno je obavljao istu dužnost u Novoj Gradiški. Josip Freudenreich je zapamćen po svestranim kazališnim djelatnostima. Za vrijeme apsolutizma i germanizacije je neumorno glumio, režirao, podučavao i pisao u snažnoj želji za osamostaljenjem hrvatskog narodnog kazališta. Jedan je od utemeljitelja HNK u Zagrebu, a kao upravitelj kazališta od 1863. prvi je uveo operetu u hrvatsko glumište te je bio prvi operni redatelj uspostavom opere pod vodstvom Ivana pl. Zajca 1870. godine. Živio je do 1881. godine, a umro je u Zagrebu. Njegovo ime je ispisano zlatnim slovima u povijesti Hrvatskog narodnog kazališta. (Valentić, 2010.)

Najpoznatija operna pjevačica koja je vezana za novogradiški kraj je **Mirka Klarić**, rođena 1934. u Donjem Vidovcu kraj Čakovca. S obitelji dolazi u Okučane gdje pohađa osnovnu školu, kasnije sele u Kanižu kraj Slavenskog Broda, a zatim u Novu Gradišku gdje Mirka Klarić završava gimnaziju 1952. Prvi korak prema scenskoj i opernoj umjetničkoj visini napravila je pri izvođenju *Planinske ruže* Radovana Gobeca, premijerno izvedene operete u Novoj Gradiški što je bio izniman kulturni događaj za mali grad. Djeluje kao sopranistica u operi HNK u Zagrebu, a usavršavanje stječe na milanskom konzervatoriju. Izvodila je opere velikih umjetnika poput Verdija, Puccinija, Čajkovskog, Zajca i dr. (Valentić, 2010.)

Kamilo Kolb rođen je u Okučanima. Glazbu uči privatno, studira na konzervatoriju u Zagrebu i Ljubljani. Nakon školovanja službuje kao nastavnik glazbe u Virovitici, Varaždinu, Osijeku te kao orguljaš u Zagrebu. Njegov opus obuhvaća crkvene skladbe za zborove, orgulje i orkestar. Napisao je 13 misa, oratorij Smrt sv. Franje, motete itd. Također je skladao kompozicije za tamburaški orkestar, to su: „Svečana uvertira“, „Mala simfonija“, koračnica „Za dom“ te „Na majčinu krilu“. Kolb je također nastupao u oratorijskim izvedbama najčešće kao bas. (Muzička enciklopedija)

Marko Novosel, istaknuti predstavnik *belcanta* u Hrvatskoj rođen je u Novoj Gradiški 1936. godine. U Zagrebu je studirao pjevanje, a 1956. godine počinje javno nastupati kao solist zabavne glazbe u Glazbenom zavodu u Zagrebu. Sudjeluje na festivalima zabavne glazbe u Zagrebu, Opatiji, Krapini, Beogradu i drugdje. Nastupa po Austriji, Njemačkoj i Jugoslaviji, a od 1965. godine nastupa za hrvatske iseljenike diljem SAD-a i Kanade. Nakon Sjeverne Amerike vraća se u domovinu gdje nastupa na festivalima i televizijskim emisijama, a početkom 80-tih odlazi u Beč gdje radi kao profesionalni pjevač i klavirist. (Valentić, 2010.)

Karlo Pienta glazbeni pedagog i skladatelj. Rođen je u Cerniku 1864. godine. Svojim je djelovanjem vezan za Sarajevo gdje je vodio tamburaški orkestar i pjevačke zborove. Skladao je zborsku glazbu, glazbu za soliste, orkestar, harmonij i klavir. Umro je 1902. godine u Sarajevu. (Valentić, 2010.)

Nakon Drugog svjetskog rata u novogradiški kraj dolazi glazbeni pedagog **Stjepan Siročić**. Rođen je u Zagrebu 1915. godine, a osnovnu glazbenu poduku dobiva od majke koja je bila koncertna pijanistica. U Cernik dolazi 1946.godine, no nakon dvije godine seli se u Novu Gradišku gdje ostatak svog života radi kao učitelj glazbenog odgoja u osnovnoj školi Ljudevita Gaja. Inicirao je osnivanje gradskog tamburaškog orkestra "Crvena zvijezda" čiji je bio voditelj. S učenicima je utemeljio gradski zabavni orkestar. Osnivanjem glazbene škole postaje njenim aktivnim suradnikom. Umro je 1987.godine u Novoj Gradiški. (Valentić, 2010.)

8. ZAKLJUČAK

U radu smo zaključili da je novogradiški kraj bio izuzetno prilagodljiv za razvoj civilizacije od kojih smo upoznati s više njih. Prve dvije kulture koje se javljaju na novogradiškom području su starčevačka i sopotska čiji su ostatci nađeni u Cerničkoj Šagovini i na brdu Slavča iznad Nove Gradiške. Umjetničko djelovanje u rimskoj ostavštini ponajviše možemo prepoznati u zapadnom dijelu novogradiškog kraja i uz rijeku Savu. Rimsku umjetnost pronalazimo u arheološkim nalazištima ladanjskih vila, gdje se posebno ističu mozaici. Utjecaj na stanovništvo ovog područja su imali mnogi ratovi i migracije kroz povijest. Razvoj glazbenog života počeli su fratri u 18. stoljeću koji su uz pjesmarice i molitvenike poučavali narod pjevanju, čitanju i molitvi na hrvatskom jeziku. Kasnije se osnivaju društva koja njeguju tradiciju, a također usvajaju umjetničke karakteristike i repertoar europske glazbe. U kraju je djelovalo dosta udruga, a najznačajnije za ovaj kraj su: „Gradska glazba“ i HPD „Tomislav“. Među dirigentima u Novogradiškosm kraju istaknuli su se Dragutin Begović i Vinko Sokić. Narodni instrument koji se najviše utkao među Slavonce pa i žitelje novogradiškog kraja jest tambura. Kroz poglavlje o narodnim instrumentima upoznajemo put tambure koja dolaskom Turaka biva prihvaćena među mnogim narodima uostalom i među Šokcima i Bunjevcima koji migriraju iz Bosne u Slavoniju i Bačku gdje tambura stječe bitne preinake te se time udaljava od izvornog instrumenta. Ostale su tambure poput šargije ili tambure samice ostale slične izvornoj tamburi. Novogradiški kraj ima bogatu glazbenu ostavštinu što vidimo po pojavi instrumenata, društava, glazbenika i želje za muziciranjem što je postupno razvijalo društveni i kulturni život ljudi grada Nove Gradiške te njegovih sela. Umjetnički život i želja za umjetničkim izrazom razvijena je među ljudima ovoga kraja, a to nam pokazuje postojanje udruga koje izvode isječke djela velikih europskih skladatelja neovisno o razdoblju, a također njeguju izraz tradicijske glazbe.

9. Literatura

- Balen-Letunić, D., 1998., Novogradiški kraj u predpovijesti, *Nova Gradiška 250 godina - Izabrane teme*, Zagreb: Multigraf d.o.o.
- Benković, M., Žugaj, A., Karlovčan-Subić, M., 1996., *Hrvatsko pjevačko društvo „Graničar“ Nova Gradiška 1886.-1996.*, Nova Gradiška, Tiskara d. d.
- Đurasek, V., interni *Bilten „Glazbe“*, Nova Gradiška
- Đurić, T., 1998., Društveni život Nove Gradiške, *Nova Gradiška 250 godina-izabrane teme*; Zagreb, Multigraf d.o.o.
- Ferić, M., 2004., Županijski glazbeni portret, *Brodsko-posavska županija*; Vinkovci: Privlačica, Riječ
- Ilić-Oriovčanin, L., 1874., *Lovorike Gradiškoga narodnoga graničarskoga puka br. 8 opjevaju narodne pjesme*, Zagreb, Tiskom Dragutina Albrechta,
- Karakašić, M., 1997., *Povijest Bodovaljaca*, Bodovaljci, vlastita naklada
- Kovačević, K., 1974., *Muzička enciklopedija*, Zagreb, JLZ
- Kovačević, K., 1977., *Muzička enciklopedija*, Zagreb, JLZ
- Lalić, Z., 2014., *Selo Mala-pripovijest minolog doba*; Nova Gradiška, Arca
- Lešić, A., 2014., Stanovništvo Slavonije krajem 17. i početkom 18. stoljeća, *časopis Essehist*, Osijek, Filozofski fakultet u Osijeku
- Mihaljević, M., 2004., Arheološka topografija Novogradiškog kraja, *Brodsko-posavska županija*; Vinkovci: Privlačica, Riječ
- Sekulić, A., 2007., *Šokadija i Šokci, 1: Porijeklo i naseljavanje*, Vinkovci: Privlačica, Ilača: Tiskara Pauk d. o. o
- Sokić, V., Aga, A., Rosić-Baća, M., Ordanić, M., 2005., *100 godina HPD „Tomislav“ Cernik 1905.-2005.*, Nova gradiška, Arca
- Valentić, F., 1998., *Novogradiški spomenar*, Nova Gradiška, Tiskara d. d.
- Valentić, F., 2004., *Novogradiški kraj kroz povijest, Brodsko-posavska županija*, Vinkovci, Privlačica, Riječ,
- Valentić, F., 2010., *Tragovi vremena*, Nova Gradiška: Arca

10. Izvori

- 1) <https://darkoantolkovic.wordpress.com/2016/01/18/kasnosrednjovjekovne-utvrde-novogradiskog-i-pozeskog-kraja/> (19. 6. 2018.)
- 2) (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65198>) (16. 6. 2018.)

11. Prilozi

- 1) Slika 1. <https://www.google.com/maps/place/Brodsko-posavska+%C5%BEupanija/@45.1724553,17.2838965,10.37z/data=!4m5!3m4!1s0x475d96319de16753:0x300ad50862bb4d0!8m2!3d45.2637951!4d17.3264562> (19. 6. 2018.)
- 2) Slika 2. Nalaz in situ keramička zdjela - M. Mihaljević
- 3) Slika 3. Pogled na nalazište Slavča – Nova Gradiška sa SI (Foto Tomislav Vuk)
- 4) Slika 4. Slavča- Nova Gradiška - ulomak zdjele sa životinjskom protomom
- 5) Slika 5.
<https://darkoantolkovic.wordpress.com/2016/01/18/kasnosrednjovjekovne-utvrde-novogradiskog-i-pozeskog-kraja/> (19. 6. 2018.)
- 6) Slika 6.
<https://darkoantolkovic.wordpress.com/2016/01/18/kasnosrednjovjekovne-utvrde-novogradiskog-i-pozeskog-kraja/> (19. 6. 2018.)
- 7) Slika 7.
<https://darkoantolkovic.wordpress.com/2016/01/18/kasnosrednjovjekovne-utvrde-novogradiskog-i-pozeskog-kraja/> (19. 6. 2018.)

6. Sažetak

Novogradiški kraj je naseljavan od prapovijesti. Dokazi prvih kultura se nalaze u slojevima polu-pećine Kamenike koja se nalazi u Srednjem Lipovcu. Narodi koji su živjeli na ovim prostorima za vrijeme Rimskog carstva nazvani su Panoni koji su stjecali visoke položaje u društvu, a također su se bavili umjetnošću. Dominantni instrument u Slavoniji prije dolaska Turaka bile su gajde, dvojnice i sl., a njih zamjenjuje tambura koju donose Šokci iz Bosne te postaje glavnim tradicijskim instrumentom Slavonije. Od druge polovice 19. st. pisane su kompozicije za tamburu i tamburaške sastave od strane mnogih hrvatskih skladatelja pa i onih najpoznatijih poput Vatroslava Lisinskog i Ivana pl. Zajca. HPD „Tomislav“ iz Cernika najviše se istaknulo od svih pjevačkih društava novogradiškog kraja. HPD „Tomislav“ je pjevačko društvo koje je uspjelo zadržati kontinuitet i tijekom zabrane rada takvih društava između dva rata. Njegovao repertoar europskih majstora i velikih hrvatskih skladatelja, a nisu zaobišli niti izvođenje tradicijske glazbe. Zborovođe koji su se istaknuli u radu s HPD „Tomislav“ iz Cernika su: Franjo Kumić i Vinko Sokić. Josip Freudenreich iz Nove Gradiške bio je jedan od utemeljitelja HNK u Zagrebu, prvi uvoditelj operete u hrvatsko glumište i prvi operni redatelj, a svojim radom u istoj ustanovi se istaknula operna pjevačica Mirka Klarić.

Ključne riječi: glazbeni život, instrumenti, tambura, dirigenti, tradicijska glazba,

7. Summary

The area of Nova Gradiska has been populated since the prehistoric times. We can find the evidence for this argument in the semi-grave Kamenika near rural estate Srednji Lipovac. In the time of Roman Empire, population in this area was called Panoni. Some of them held important positions in society and they also made art. The most popular instruments in Slavonia before the coming of Turks were bagpipes, flutes etc. After the Turks left the area tambura became the most important traditional instrument of Slavonija. The Croatians from Bosnia brought this instrument to Slavonija and Bačka. Since the second part of the 19th century plenty of Croatian composers, even the most popular ones like Vatroslav Lisinski and Ivan Zajc started writing compositions for tambura. The oldest music association was the brass band of the town. Croatians singing association "Tomislav" from Cernik was the one of those who performed music of European and Croatian master composers but played traditional music as well. Many choirmasters worked in this area, some of them are Dragutin Begović, Vinko Sokić, Ivan Furić. Josip Freudenreich from Nova Gradiska was one of the founders of the Croatian National Theatre, introduced operetta in Croatian theatre and was the first director of opera. Mirka Klaric, opera singer, made a significant artistic contribution.

Key words: music life, instruments, tambura, choirmaster, traditional music,